

www.vulkani.rs
office@vulkani.rs

Naziv originala:
Ramon Campos
EL ORFEBRE

Copyright © Ramón Campos, 2019

Copyright © Editorial Planeta, S.A., 2019

Translation Copyright © 2021 za srpsko izdanje Vulkan izdavaštvo

ISBN 978-86-10-03615-2

Ova knjiga štampana je na prirodnom recikliranom papiru od drveća koje raste u održivim šumama. Proces proizvodnje u potpunosti je u skladu sa svim važećim propisima Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije.

RAMON
KAMPOS

DRAGULJAR

Prevela Sandra Nešović

VULKAN
IZDAVAŠTVO

Beograd, 2021.

Nešto od onoga što ću vam sada ispričati zaista se dogodilo.

PRVO POGLAVLJE

Južna Afrika, 1866. godine

Upravo je bilo svanulo u pustinji Karu kada je mladi ridokosi pastir Erazmus Stefanus Jakobs izašao iz kućice od ćerpiča i slame, u kojoj je živeo sa svojom porodicom, sa namerom da kao i svakog dana izvede stado koza iz obora i odvede ga do obale Oranja. Imao je petnaest godina. Dok su se koze približavale vodi, gurkajući se kako bi što pre uto-lile noćnu žeđ, on je počeo da se igra okruglastim kamenčićima koje je struja neumorno nanosila svakog bogovetnog dana. Ljuljuškanje i međusobno kuckanje kamenčića uz rečnu obalu dugu dve hiljade kilometara preobratiilo je njihove oštre ivice u sasvim glatke rubove. Bilo ih je u raznoraznim bojama, ali do tog jutra Erazmus nije video nijedan nalik na ovaj. Njegova belina, kojom se isticao među ostalima, privlačila je pažnju poput seljaka bele kože u mnoštvu tamnopusutih radnika.

Dečak mu je prišao i pažljivo ga uzeo. Nakon što ga je podigao prema suncu i osmotrio ga pod njegovim zracima, stavio ga je u pletenu torbu, nameravajući da ga pokloni svojim sestrama. Ni Erazmus ni one nikad nisu saznali da je taj kamen zapravo dijamant od 83,4 karata, koji je mogao zauvek da im promeni život.

Pet godina kasnije, nekoliko kilometara odatle, na sušnim obroncima Kolesberg Kopjea, neki rudari pronašli su jedan još veći, od 83,5 karata. Kad su ga obradili i izbrusili, od njega je dobijen dijamant od 47,69 karata – čuvena Južnoafrička zvezda.

Ramon Kampos

Pedeset hiljada rudara preobraziće brdo u čijem podnožju je pronađen ovaj dijamant u jamu duboku čak dvesta četrdeset metara, koja će postati poznata kao Velika rupa.

Međutim, dotad će proteći još nekoliko godina, i pašće mnogo žrtava.

To još beše 1871. godina.

Dve godine pre nego što sam se zaputio u te predele.

DRUGO POGLAVLJE

U oktobru 1873. godine tek sam bio navršio šesnaestu.

Moj otac bio je vlasnik jedne od retkih zlatara koje i dalje behu otvorene u okolini Plasa Nove, u neposrednoj blizini katedrale u Barseloni. Već u to vreme trg je bio jedan od najvažnijih u gradu, jer su se oko njega načičkale sve vrste radnjica i zanatskih radionica, što ga je učinilo glavnim centrom trgovine: od apoteke do pedikira, pekare, obučarske radnje, čistača bunara i berbernice. Svima su ta mesta bila poznata po nadimcima njihovih vlasnika: Gluvaćeva knjižara, Hiljadarkina berbernica, pekara kod Patuljčice... pa ni naša draguljarnica nije bila izuzetak. Bilo je nevažno što je moj otac ručno ispisao naziv radionice na nekoj crvotočnoj drvenoj tabli, koju je okačio iznad ulaza, još kad ju je otvorio, pre sedamnaest godina. Ceo svet je našu draguljarnicu nazivao zlatarom kod Engleza. Mog tatu su tako prozvali jer se rodio u Berfordu, seocetu u zapadnom delu Oksforda. I moja majka je tako postala Engleskinja, iako je poreklom bila Andaluzanka, a ja – sin Engleza.

„Ne želim da me tako zovu“, ogorčeno sam se žalio dok bi me majka grdila kad bih se potukao s nevaljalcima iz kraja koji su mi dovikivali da nisam odatle, da sam stranac i da mi nemamo ista prava kao i oni.

„A kakve veze ima kako te zovu, šta to tebe briga?“, upitala bi, strpljivo mi čisteći ogrebotine maramicom natopljenom mlakom vodom.

„Pa niste mi bez razloga nadenuli kršteno ime“, ljutio sam se odgovorjući njenu ruku, gnevan što nije stala na moju stranu.

„Budući da ti to znaš, kao i mi, nije važno šta oni pričaju. Ne smeš da se pobiješ sa svakim ko te izazove“, neumorno mi je objašnjavala, iznova

natapajući maramicu u lavoru koji je stajao na kuhinjskom stolu. „Ako tako nastaviš, skončaćeš u nekoj slepoj uličici, kao tvoj ujak Eduardo.“

Ujka Eduardo je bio majčin mlađi brat, kog je ona odgajala još od malih nogu, nakon smrti njihovih roditelja. Bio je nasmejan i pomalo nervozan momak, sklon nevoljama, imala je običaj da kaže, jer ga se ja nisam baš jasno sećao. Zato ga je moja majka zatvarala u kuću, mada bez naročitog uspeha. Posle dva dana kućnog pritvora, on je uspeo da probije rupu, pomerivši nekolicinu crepova sa tavanice u spavaćoj sobi mojih roditelja, kuda je i utekao. A onda je, pre deset godina, jednostavno iščezao. Nakon višednevne neprestane potrage pronašli su ga u stovarištu obližnjeg groblja, sa dubokim ožiljcima u predelu grudi. Dva uboda nožem u mahu su mu oduzela život. Zlikovci nikada nisu pronađeni.

„Nemoguće je pronaći zločinca, gospođo. Znete li koliko ljudi svakodnevno umre u ovom gradu?“, izjavio je policajac kad je moja majka, skrhanu bolom zbog gubitka jedinog brata, zahtevala istragu ne bi li se otkrilo ko ga je ubio. „Vaš brat zatekao se na pogrešnom mestu sa pogrešnim ljudima i, budući da je tako, možete biti sigurni da je bio svestan šta bi moglo da ga zadesi.“

Zbog svega toga, u strahu da ne izgubi i mene, majka nije volela da sâm izlazim iz kuće. Zato u detinjstvu nisam ni imao prilike da steknem prijatelja među vršnjacima. Majku pamtim kao prilično pričljivu ženu, zanimljivu i snažnog karaktera, koja beše sušta suprotnost mom ocu. Još od mojih najranijih dečaćkih dana, učila me je da čitam i pišem, osim što se starala da budem dobar matematičar, što je vrlo važno u našem poslu, ne samo zarad svođenja računa već i da bi se vladalo proračunima neophodnim za izradu dragog kamenja. Svakodnevno bismo sedali za sto da bi me podučavala, okruženi isparenjima divljih travki koja je ona udisala po preporuci apotekara Tremolsa. Uživao sam slušajući majčina objašnjenja i smeh, neobično gromak u odnosu na njeno sitno telo, svaki put kad bih pogrešio.

Dakle... tako je bilo kad nismo radili, jer smo otac i ja provodili dane i jedan deo noći u zadnjem delu naše draguljarnice, u malenoj radionici bez prozora, osvetljenoj samo lampom na gas, obrađujući drago kamenje. Tada mi se taj budžak, veličine tri sa tri metra, činio mnogo većim. Ali sasvim jasno se sećam da je tamo, između belih zidova, bilo

dovoljno prostora za dva mala, grubo izdeljana stola od tamne hrastovine i dve stolice od pruća. Iznad oba stola bio je postavljen strug, a kutija sa alatom ispod njih, i baš na sredini, između jednog i drugog, nalazio se poslužavnik na koji smo odlagali zlatni i srebrni prah preostao od brušenja.

„Metali su poput svinja, može se iskoristiti svaki delić“, prokomentarisao bi moj otac kad bi ga neko upitao zašto brižljivo sakuplja prah gustim drvenim češljicom.

Prah smo čuvali u limenoj konzervi i, kad bismo zaključili da smo dovoljno skupili, onda smo ga izlivali, zarađujući tako nešto dodatnog novca.

„Svet je sastavljen od sitnih delova. Nikad ništa nemoj uludo traćiti“, propovedao je gledajući me prodorno pre nego što bi zlatasti prah prinio svetiljki kako bismo ga bolje osmotrili.

U dnu te male odaje nalazio se ormarić od hrapavog hrastovog drveta, zamandaljen sa dva metalna lanca i katanca. U njemu je otac čuvao zlato, srebro i dragulje koji su čekali na glačanje, a koje su mu prodavali trgovci pristigli iz dalekih krajeva, ili ih je sam kupovao na poslovnim putovanjima. Doduše, tako je bilo ranije, kad smo još bili mlada porodica, jer nakon što je majka doživela prvi napad, otac više nije putovao.

Na okrećenoj tavanici naše radionice vlaga je iz godine u godinu iscrtavala čudne i zbunjujuće mape, tvoreći atlas nekih neotkrivenih svetova. Voleo sam da ih posmatram i proučavam kada bih, protežući se, podigao glavu nakon što sam, pognut, izvesno vreme oblikovao neki dragi kamen. U tim trenucima zamišljao sam veličanstvena mesta koja mi je otac opisivao pod svetlošću lampe, prisećajući se dana provedenih u britanskoj vojsci, kad bi ga neka uspomena prenula iz misli. On se oglašavao samo onda kada je smatrao da ima nešto važno da kaže. Smatrao je da je to jedan od suštinskih problema našeg društva. Mnogi ljudi trućaju o nečemu o čemu nemaju pojma.

„Ako nešto ne znaš, samo ćuti i slušaj, sine“, savetovao me je, govoreći sasvim polako na engleskom jeziku... jer otac mi se uvek obraćao na engleskom. „Tada ćeš shvatiti da je ono što drugi govore uglavnom beznačajno i nećeš imati povoda da se uključiš u raspravu. Kamo sreće da je lord Palmerston držao jezik za zubima a da je više slušao. Poštedeo bi nas brojnih mrtvih i ranjenih.“

Kao uspomenu na dane provedene u britanskoj vojsci, otac je u radionici čuvao uniformu koju je nosio do svršetka sukoba poznatog kao Krimski rat, koji ga je, zajedno sa hiljadama nevinih britanskih vojnika, odveo sve do Crnog mora. Sudeći po veličini tog odela, moj otac je bio stasit i naočit mladić, u šta je teško bilo poverovati pri pogledu na slabunjavog čoveka koji je, skriven iza naočara, sedeo pored mene u zlatarskoj radionici.

Otac je uvek pevušio dok je radio. Zavisno od dragulja koji je obrađivao, melodije su se smenjivale. Jedna pesma za safire, druga za rubine, treća za smaragde... i sasvim posebna za dijamante. Većinu je naučio tokom služenja u britanskoj vojsci, neposredno pre nego što je iz nje otišao zbog moje majke. Posle toga, nikada više nije napuštao Španiju. Ali pesma uz koju smo brusili dijamante bila je drugačija... Pevušio ju je njegov otac, moj deda, koga nisam upoznao, još kad ga je podučavao zlatarskom zanatu.

„Svaki majstor ima pravo da odluči koju će pesmu posvetiti određenom dragulju, ali ona o dijamantima je jedinstvena. Svi draguljari to vrlo dobro znaju“, svečano bi izjavio, a onda zapevušio, pažljivo približavajući dijamant strugu i obrađujući ga u ritmu muzike.

Čak i danas, iako je od tada prošlo mnogo godina, kad zažmurim, mogu da prizovem njegov duboki glas dok dočarava prve note blage i nežne pesme o dijamantu, koju ću jednog dana preneti ja svojoj deci, a oni svojoj, da ne padne u zaborav.

TREĆE POGLAVLJE

Dok su se druga deca igrala na ulici, ja sam radio sa ocem u skućenoj radionici, a moja majka, onako bolesna, usluživala je ono malo mušterija koje su bile na dovoljno privilegovanom položaju da bi uopšte zakoraćile u radnju kao što je naša u ta teška vremena. Španija je, u to doba do guše zaglibljena u Kubanski rat i karlističke ustanke, bila prilično nesigurna zemlja. Nekoliko meseci ranije proglašena je republika, nakon abdikacije kralja Amadea I, koga su svi zvali Izabrani, jer, iako je bio član italijanske porodice, izabran je kao manje zlo za vladavinu sudbinom naše zemlje, nakon bega Izabele II u Francusku.

I mada niko nije imao predstavu šta bi moglo da se desi na ulicama, imajući u vidu političku neizvesnost, život je morao da se nastavi. Iza starog pulta u zlatari, majka je strpljivo čekala nove klijente, glancajući dragulje u vitrini, jedan po jedan. Predmete od zlata trljala je krpicom umoćenom u amonijum-hlorid pomešan sa ferisulfatom, sulfatom od kalcinisanog gvožđa i bakar-acetatom. Srebrninu je čistila rastvorom od sirćeta i limunovog soka, mada u slučaju da srebro previše potamni, na primer, ako je bilo izloženo vatri, bila je neophodna primena sumporne kiseline. I u jednom i u drugom slučaju, a to su samo neki od primera, morala je da bude oprezna sa isparenjima tih mešavina.

Sa izvesne vremenske distance, često sam se pitao da li je boravak u toj prostoriji u kojoj je čistila dragulje doprineo pogoršanju njene boljke zbog koje je teško disala. Nijedan od brojnih lekara koji su je pregledali tih godina nije otkrio koja je tačno bolest muči. Zapravo, ona je izgledala dobro, ali nešto iznutra neprestano joj je crpilo energiju, kao dragom

kamenu čiji sjaj postepeno jenjava. Iako je bila uporna, svakog dana bivalo joj je sve teže da ustane, i za kratko vreme to više nije bila žena koja je pre nekoliko godina bez teškoće teglila kofe s vodom od česme Puertaferisa, prelazeći gotovo pola grada. Uprkos tome što smo je otac i ja savetovali da ide po vodu na Trg Svete Ane, svega nekoliko ulica udaljen od naše kuće, ona, nepoverljiva, nije odustajala. Svi su govorili da je taj izvor zagađen još od žute groznice, koja je harala Barselonom pre tri godine i odnela skoro tri hiljade života za nepuna dva meseca, posebno u četiri gradska područja: Lonhi, San Pedru, Univerzitetskoj oblasti i San Pablu. Kako se šušvalo, groznica je stigla u Barselonu na palubi parobroda *Marija*, koji je doplovio sa Kube noseći tovar koža. Ali za to se doznalo tek kasnije, jer su vlasti u početku, bez obzira na to što su ljudi pričali da se luka puni pokojnicima, sve poricale. Međutim, kad su priznali i prihvatili neke od prvih smrti izazvane epidemijom, i uprkos tome što su hlorom sterilisali sve brodove koji su se zatekli na dokovima, tu više ništa nije moglo da se učini. Kad je konačno ispevan Očenaš, bilo je prekasno. Svi smo poznavali poneku porodicu koja je izgubila jednog ili više članova, a na ulici beše uobičajeno da naidete na pogrebne kočije i ljude u crnini.

Bilo da je taj izvor bio zagađen ili nije, moja majka je svakim danom sve više kopnela, postajala sve mršavija i slabija. Više nije mogla ni da nosi korset, jer ako je on drugim ženama otežavao disanje, njoj je načisto oduzimao dah. Kad god bismo uštedeli dovoljno novca, dali bismo se u potragu za nekim novim apotekarom, tražili novog doktora ili vidara da je pregleda. Svaki obrađeni dijamant vraćao je nadu u njeno spasenje i veru u neki novi tretman koji će je osloboditi zle kobi koja je neumitno zamračivala naš dom. Otac i ja smo neumorno rmbaćili, uz prećutnu iluziju da ćemo joj jednog dana pronaći izlečitelja. Bilo nam je svejedno da li je leto ili zima. Svaki novi dan bio je samo puko ponavljanje prethodnog. Ustajali smo pre zore u kamenoj kući na dva sprata, koju je otac kupio tačno nasuprot draguljarnice od ušteđevine koju je doneo u Barselonu, pa bismo brzo sišli niz uske, škripave drvene stepenice, koje su vodile do kuhinje s ognjištem, gde nas je majka čekala sa čorbom od belog luka i bajatim hlebom od jučerašnjeg dana. Sedeći na klupi pored vatrice, doručkovali bismo, pa požurili preko blatnjave uličice do svog radnog mesta.

Okolo podneva, ne napuštajući zlataru, na pult bismo prostrli stolnjak od materijala za džakove, gde smo ručavali kuvano jelo, u kome se

moglo naći i nešto šunke, slanine, piletine ili koje uvce... što smo uvek zalivali pivom. Nakon zalaska sunca, majka je ranije odlazila kući, da bi spremila hleb sa sirom za večeru, dok smo otac i ja završavali poslednje detalje na narudžbinama. I tako iz jutra u jutro, od popodneva do popodneva, iz noći u noć... Tu sedmičnu rutinu prekidali smo samo nedeljom. Ja sam još u svitanje oblačio svečano odelo, jedino koje sam imao, i odlazio u Crkvu Svete Ane kako bih sa roditeljima prisustvovao prvoj jutarnjoj misi, pre odlaska u radionicu. Kad bih se ponekad požalio što ne mogu malo duže da spavam, majka bi mi prišla i upitala me: „Šta ti hoćeš? Da budeš od onih koji odlaze na podnevnu misu? Zar stvarno želiš da pripadaš tom klanu lenjivaca?“ Eto tako smo mi nazivali one, pre svega žene, koji su izbegavali rano ustajanje i odlazili na misu kad je ostatak grada već satima bio na nogama i kada se već bližilo vreme ručka.

Istina je da nisam mnogo mario da li ću postati deo takvog klana, nije me bilo briga ni da nikada više ne odem u crkvu. U to doba bio sam premlad i u sebi sam postavljao previše pitanja o Bogu i njegovom postojanju, ali otac i majka voleli su da budem pored njih, mada, u suštini sam, iako mi je teško padalo rano buđenje, zapravo voleo da sedim tamo, obasjan stotinama titravih sveća, i zamišljam vitezove iz reda Svetog groba, koji behu zaduženi da štite Hristovu grobnicu u Jerusalimu, a koji su, barem prema pričama, izgradili tu crkvu pre sedamsto godina. Zapravo, u jednoj od bočnih niša nalazila se kapela Svetog groba, koju su vernici nazivali *Dels perdons*, jer prema jednoj buli svetog oca, ukoliko se pokajete i istrpите zasluženu kaznu između svitanja 16. marta i osvita sledećeg dana, opraštaju vam se svi gresi, kao da ste išli na hodočašće do Svetog grada, kako mi je objasnila majka. Međutim, mada joj to nikada nisam rekao, oduvek sam smatrao da je grehova previše, bez obzira na bulu koju je izdao i papa lično. Moj otac, za razliku od majke, više je uživao u crkvenoj dekoraciji. Imao je običaj da kaže da su skulptori 'poput zlatara koji obrađuju kamen', pa je tokom misa voleo da osmatra pojedinačne ukrase koji su krasili stubove, zidove, tavanice, kupole... Njemu je to pričinjavalo toliko zadovoljstvo da sam bio siguran da bi i žmurečki mogao savršeno detaljno da opiše celu Crkvu Svete Ane.

„Obrati pažnju na grb Bura uklesan na grobu“, govorio mi je, misleći na grb koji se nalazio na putu od ulaznih vrata do klaustara, iznad grobnice

templarskog viteza Mikela de Bure, vrhovnog vojskovođe u bici protiv Francuza kod Ravene i tokom odbrane Roseljona. „Pogledaj tog orla, kacigu i čoveka s kopljem. Imaš li predstavu koliko je vremena bilo potrebno da se sve to iskleše a da se kameni blok ne raspukne?“ Onda bi, s tužnim izrazom na licu, pitao više sam za sebe: „Znaš li ko je bio taj skulptor?“

Ja bih, posramljen, odmahnuo glavom.

„Ne brini, sine. Ni meni to nije poznato. To je najtužnije od svega. Toliko truda i rada, a danas ih se više niko ne seća. Uvek dobro osmotri sve što te okružuje. To je uglavnom rezultat dugog rada mnoštva ljudi. Zato budi ponosan na svako svoje delo. Gospoda ulaze u istoriju, ali mi, vredni radnici, izgradili smo svet.“

Po dolasku u Crkvu Svete Ane, uvek bismo seli u neki od središnjih redova centralnog broda, daleko od bogomoljki koje su se, s glavom pokrivenom crnom maramom, tiskale ispred oltara, kao da će bog dobro pribeležiti ko je stajao najbliže njemu i otvoriti mu vrata raja. Moja majka je imala loše mišljenje o takvim ženama, kao i ja. Govorila je da su one svetice samo spolja, a đavolice iznutra, a kad bi moralo da se bira, u ovom životu bolje bi bilo da je obrnuto. Bez obzira na to, kad bi na neku od njih nabasala, pozdravljala ju je ljubazno i malo porazgovarala s njom.

„Nikad se ne zna ko može poželeti da kupi zlatno raspeće“, rekla bi namignuvši mi bistrim okom. A ponekad bi mi izrecitovala sledeću molitvu:

*Od zlih jezika,
od ljutih lavova,
od strašnih groznica,
spasi nas, Gospode.*

Voleo sam da je gledam kako se osmehuje, i to mi najviše nedostaje sad kad je više nema. Pamtim njen osmeh i njene tople ruke, kad bi me, dok sam bio mali, nakon što bi mi ispričala neku priču koju je njoj u detinjstvu prenela njena majka, i poželela mi laku noć, pomilovala po obrazima pa i sama otišla na počinak.

Prema mestu sedenja u crkvi, nepogrešivo je moglo da se zaključi koliku moć ima svaki vernik. Iza bogomoljki u prvom redu, koje nisu posedovale ni novac ni društveni položaj, ali su ipak računale na blagonaklonost sveštenika, smestili bi se najuticajniji bračni parovi u gradu: markizi, bogati trgovci, grofovi, vojvode, Indijci... Svi su bili izmešani, mada su se i među njima uočavale razlike, razdvajajući one koji su se dičili plemićkim titulama i one koji su novac stekli sopstvenim znojem. Rođeni bogataši nisu morali da se muče kako bi očuvali imetak, jer bi to bilo ispod njihovog nivoa. I tako bi se stapali poput zlata i srebra, i mada to možda ne izgleda moguće, jednom zlataru je lako da ih identifikuje običnim potapanjem u vodu. Nadmeni muževi i potčinjene supruge, u pratnji svojih ponositih sinova i kćeri, koji su vrlo malo doprineli, ako su uopšte doprineli, poštovanju koje su uživali, verujući da ga po prirodi zaslužuju, gledali su nas sa prezirom, kao da im dugujemo samo pravo na život. Mi smo se smeštali nekoliko klupa iza njih, u nekoj vrsti limba, između trgovaca koji su se obogatili i siromašnog gradskog stanovništva koje se guralo pri dnu crkve, iščekujući izlazak plemića koji bi ponekad, perući svoju savest, udelili pokoji novčić rukama molećivo ispruženim ka njima. Da moja majka nije obolela, i da nismo morali sav novac da trošimo na njeno lečenje, možda bismo se izmešali sa gradskim zlatarima koji su sedeli nekoliko klupa ispred nas. Da smo olako prihvatili da nema leka za njenu boljku, kako je tvrdio onaj doktor, kupili bismo kočije, poput kraljevskog draguljara don Hosea Masrijere i Vidala, ali otac me je učio da je predaja poslednji ishod.

„Sve dok postoji dragi kamen, moguće je od njega napraviti dragulj“, objašnjavao je posmatrajući me iznad ruba naočara, koje su klizile do vrha njegovog orlovskog nosa. „Potrebno je samo da se kamen dovoljno obradi i na odgovarajući način oblikuje“, nastavljao je. Potom bi dugo treptao, kao da je i samog sebe morao da ubedi da je i u slučaju moje majke to cela istina.

Meni nikada nije bilo važno koje ćemo mesto zauzeti u crkvi, sve dok nisam ugledao Izabelu, koja je od tog trenutka postala glavni krivac za moju nesanicu. Neobično beše to što ona nije izgledala ponosno što se zatekla u prvim redovima, pre bi se moglo reći da je bila tužna... A ta tuga odisala je čistom lepotom.

ČETVRTO POGLAVLJE

U izvesnom smislu, posle toliko godina, svi smo se međusobno poznavali u Crkvi Svete Ane, tako da uopšte nije bilo čudno što su te treće nedelje u oktobru, Izabela i njena porodica, stupivši u bogomolju, privukli pažnju vernika. Između klupa, spređa prema nazad, razleglo se radoznalo šaputanje, koje se na kraju poput talasa razbilo o kamene zidove i vratilo u vidu odjeka. Kako su mojoj majci ispričali po izlasku sa mise nekoliko sedmica kasnije, Izabelina porodica se upravo bila doselila iz Alkoja. Njen otac bio je grof Montalban, jedan od najuspešnijih preduzetnika u tom delu Alikantea, gde se u to vreme načičkalo više od 175 tekstilnih radnji i 75 industrijskih postrojenja za papir, koji su obezbeđivali posao za trećinu stanovnika te oblasti. Ali, nakon što su pobunjeni radnici ubili gradonačelnika Agustina Alborsa, grof je bio prinuđen da posmatra kako celokupno njegovo vlasništvo, poliveno naftom, nestaje u vatri. Ostavši bez izvora zarade, tamo više nije imao šta da traži. Da bi izbegao finansijsku propast, Izabelin otac se uz pomoć jednog prijatelja preselio sa porodicom u Barselonu. U velegrad su poneli samo odeću koju su imali na sebi. No imao je sreće da dobije rukovodeće mesto u banci Barselone. Ko je uopšte mogao i da pomisli da će Velika depresija iz 1873. godine, velika svetska ekonomska kriza, koja se upravo razbuktnala i koja će trajati sve do 1879. godine, sa sobom odneti njegov novi posao i zbrisati ga sasvim.

Izabela je imala petnaest godina. Bila je tamnokosa. Vitka. Njen ten podsećao je na boju šampanjca, poput kraljevskog topaza, a pogled je budio pomisao na žad. U tirkiznom mantilu ogrnutom preko haljine

boje smaragda s umetnutim jastučićem, isticala se i privlačila pažnju u moru vernika u crnoj odeći koji su okruživali crkvu. Od tog prvog susreta, za mene se svaka sedmica pretvarala u trku, u iščekivanju da što pre stigne kraj nedelje, samo da bih je ponovo video. Dok sam radio u ostavi naše zlatare, sanjario sam kako se iskradam iz kuće, nasamo se sastajem sa Izabelom i odvažno joj izjavljujem ljubav. Ali to behu samo puke iluzije jednog sanjara koje su se raspršivale kad god bih podigao pogled sa lupe i nanovo se suočavao sa vlažnom mapom na tavanici radionice. Jer tada nisam znao ni kako se zove, ni gde živi, niti zbog čega su ona i njena porodica usred oktobra došli u našu parohiju. Poslednje nedelje u mesecu strčao sam niz stepenište naše kuće, u nameri da požurim do crkve, dok je majka još spremala doručak.

„Kuda si ti to pošao?“, iznenađeno me je upitala.

„U crkvu“, brzo sam odvratio, kao muva bez glave nazuvajući čizme jednom rukom, dok sam drugom oblačio kaput. „Žurim da zauzmem mesto dalje od vrata jer vam smeta promaja.“

Iznenađena što nije morala tog jutra da me razbuđuje, majka zbušnjeno baci pogled na očev *roskopf* da proveri koliko je sati.

„Je l' to neko izašao?“, zanimalo je mog oca.

„Naš mali“, odgovorila je majka sležući ramenima.

Ja sam jurio ulicama, ni na časak se ne zaustavljajući, poput tramvaja koji prati šine, zaobilazio pešake, pse, mačke, mazge i konje, tezge na kojima se prodavalo cveće, proleteo sam i pored nećaka mađioničara Kanongea, koji je u tom trenu nameštao svoje alatke za glancanje cipela. Trčao sam dok nisam sasvim izgubio dah, samo da bih seo na klupu kraj središnjeg prolaza. Sveštenik je promolio glavu na ulaznim vratima crkve kako bi, dvaput oglasivši zvonom, objavio da misa samo što nije počela, a kočija Izabeline porodice zaustavila se ispred portika. Njen otac je prvi izašao. Imao je pedesetak godina, bio je ćelav, sede brade, ozbiljnog izraza lica, u crnom odelu. Pamtim ga kao jednog od malobrojnih koji su u Barseloni i dalje oblačili žaket i nosili šešir poznat kao cilindar. Išao je otprilike pet koraka ispred Izabele, njene sestre i njihove majke, koje su, utegnute u korsete, vukle nabrane haljine sa jastučićima, sašivene od svile i satena, što se viđalo samo na ženama koje pripadaju visokom društvu. Izabela je bila starija i, nesumnjivo, znatno lepša. Njena mlađa sestra, desetogodišnjakinja, imala je pogled

osobe koja zna da je rođena da zapoveda i da će njena naređenja biti ispunjena, pogled nesumnjivo nasleđen od majke, koja je jednim prostim treptajem vešto ukazivala kćerima da se ne ponašaju valjano ili da bi trebalo da zauzmu drugačije držanje.

Iza njih, na pristojnom rastojanju, ponizno je koračala porodična sluškinja, budno prateći sve oko sebe, ženica od pedeset pet godina, natmurena, kao da joj je neki olujni oblak neprestano visio iznad glave. Ta mrgodna žena je u Izabelinoj porodici služila celog svog života; odgojila je i Izabelinu majku i njene sestre pre nego što je preuzela brigu o njoj.

Tog dana nisam mogao da se približim Izabeli, samo sam je pomno proučavao i posmatrao kako lebdi u svojoj haljini dok je prolazila pokraj mene, idući ka prvim redovima klupa iza bogomoljki. Njen otac, njena majka i, povrh svega, njihova služavka, svima su izgledali kao pripadnici više kaste kojima tu nije mesto, a naročito meni, koji sam imao tako malo ili ništa zajedničko s njima i njihovim društvenim krugom. Po završetku službe, Izabela je izašla u pratnji svoje porodice, a ja, hodajući pored oca i majke, posmatrao sam je kako ulazi u kočiju i nestaje niz ulicu, nesvesna mog postojanja. Vraćajući se ka zlatari, u kaputu stisnutim oko ramena, sa podignutim okovratnikom kako bi mi grlo zaštitio od neposredne hladnoće i bola u grudima, otac mi se obratio, i ne pogledavši me:

„Kvarc podseća na dragi kamen, ali zna da nikada neće to i biti, koliko god sanjao o tome. Nemoj nikada to smetnuti s uma, sine, poslušaj me.“

„A ko odlučuje koji će kamen biti proglašen dragocenim?“, ojađeno sam upitao.

„Niko, jednostavno je tako i tu se ništa ne može promeniti. Svako od nas ima svoje mesto u svetu, baš kao što moraš da iskopaš tone i tone zemlje i stena koji ne vrede ni pišljiva boba da bi pronašao jedan malecki dijamant.“

Iako sam bio mlad i naivan, verovao sam da bih čak i komadić kvarca mogao da pretvorim u dragocenost dostojnu Izabeline ljubavi. Prve nedelje u novembru, kada se misa okončala, uputio sam se ka izlazu crkve, u želji da se moj pogled susretne s njenim, pre nego što se ona popne u kočiju i vrati svojoj kući. Ali iznenada, za tren oka, dok je sveštenik pevušio poslednje reči molitve, leđima okrenut vernicima,